

על משמר התיץ

הרצל ברגר

קפיצת־דרך זו הראתה רבים, ואף תמימים, לדעת כי המפלגה דוהרת בדרך לא־דרך, ומאחר שכידוע ברבים אין איש ממנהיגי המפלגה טוען כי המפלגה המאוחדת סתתה מן הדרך הישר בשנה האחרונה, מן הסתם יודעים או מרגישים חברי המפלגה בחדרי לבבם, כי היא והמפלגות שמצטרפו אליה הן שסטו מן הדרך הישר בשנים הקודמות. הכרה זו קשה להוציא מן הלבבות בהכרזות סתמיות מעין „לא קיפלנו את הדגל“, שהרי כזכור, קיבלו רוב־רובם של חברי המפ"י למה את קיפול הדגל לא בהרגשת דכאון אלא ברגש הקלה. אך ההכרה הזאת טומנת בחובה מוקשים רבים. כי מאז היה „השומר הצעיר“ למפלגה, ומאז נפרדה „התנועה לאחדות העברי דה“ מעל מפלגת פועלי ארץ־ישראל, תחלה רק למעשה ואחר כך גם להלכה, שימש השוני בתביעה הפוליטית הצדקה עיקרית — ולמעשה הצדקה יחידה — לקיומן של המפלגות האלה כמפלגות נפרדות. בהכרת הצבור ובהכרת חבריהן הן. בשנות מלחמת העולם השנייה, ובפועל ממש גם בשתי השנים הראשונות שלאחר המלחמה, לא היה בפילוג בתוך תנועת הפועלים בעולם כדי לשמש אפילו הצדקה סובייקטיבית לפילוג בארץ־ישראל. הסיכויים לשיתוף־פעולה בין הור־מים השונים בתנועת הפועלים בעולם היו גוב־רים והולכים. ואין ספק, כי כך ולא אחרת העריכו אותם גם האנשים אשר הם מנהיגיה של „מפלגת הפועלים המאוחדת“ היום. אלמלא כן הן לא היתה „התנועה לאחדות העבודה“ ממליצה אז על מנדט בינלאומי: אלמלא כן, הלא היו הללו מגיעים גם אז לידי מסקנה, כי מנדט כזה אינו יכול להיות אלא מנדט „מערבי“, מעין משרדי המתווך מטעם אר"מ והמפקחים על ההפוגה, או ועדת הקונסולים הירושלמית או ועדת הפיוס — ובלי מדינה ועצ־מאות ועבא יהודי. האין העובדה שהמפלגה שהמליצה אז על פיקוח בינלאומי, מעידה כי אמנם האמינה במידה רבה של שיתוף־פעולה נאמן בין „המערב“ ו„המזרח“. אלמלא כן לא היו אנשי השומר הצעיר טוענים, כי בהתאם לחלוקת העולם בין המעצמות כלולה ארץ־ישראל באזור ההשפעה המערבי, בתחומה של בריטניה, ויש להסיק מסקנות. אם זו היתה טענתם, הן מותר

„מפלגת הפועלים המאוחדת“ ניסתה בזמן האחרון, פעם ופעמיים ושלוש, לעשות את חשבון־עולמה. אין תימה שמנהיגיה וחבריה רואים צורך לעצמם לחשב את דרכם. שום תנועה מדי־נית לא טולטלה בסערת העתים כאשר טולטלה המפלגה הזאת. שיתוף הפעולה בין „המפלגה לאחדות העבודה־פועלי ציון“ לבין מפלגת הפועלים השומר הצעיר התל, כזכור, בשלב האחרון של הקונגרס הציוני בקיץ 1947 ומטרתו היתה ברורה מאד: פעולה משותפת למניעת הפתרון המדיני שהציע רוב ועדת החקירה של האומות המאוחדות. חלוקתה של ארץ־ישראל לשתי מדי־נות עצמאיות, יהודית וערבית. ההתנגדות לחלוקה היתה רבה כל כך ששתי המפלגות פנו בשעה האחרונה לוועדת החקירה של אר"מ בקרי־אה דחופה למנוע את אסון החלוקה, אם כי היה ידוע להן, כי האלטרנטיבה הוא פתרון קטלני: אבטנומייה יהודית בתוך מדינה ערבית. ללא עליה, ללא עצמאות ובשטח מקוצץ ומצומצם יותר מזה שהקצה ליהודים הרוב שבועדה. עכשיו, בסוף 1948, אין מפלגת הפועלים המאוחדת מסתפקת באגירת הן, בכל לב, להלכה ולמעשה, להקמתה של המדינה היהודית. היא תובעת ממשלת ישראל את עלבונה של המדינה הערבית העצ־מאית אשר לא קמה — וממליצה על מאמץ יש־ראלי להקמתה. המהירות שבה עברה מפלגת הפועלים המאוחדת את הדרך הזאת משלילת החלוקה (שפירושה היה, בניסבות הנתונות, התי־אבדות ציונית) עד חיובה עד כדי תביעת פעולה יהודית (דיפלומאטית, ולפי ההגיון, גם צבאית) להקמת מדינה ערבית עצמאית בחלק מארץ־ישראל, היא מהירות מסחררת אף בתנאי זמננו. אכן שתי המפלגות שללו את החלוקה מתוך עמדות־מוצא חיוביות שונות. השומר הצעיר רצה במדינה דו־לאומית בארץ־ישראל כולה ואילו התנועה לאחדות העבודה תבעה מדינה יהודית בארץ־ישראל כולה והסתפקה — לפי שעה — בפיקוח בינלאומי. אבל יש להניח שהן נפגשו בשלילת החלוקה לשם הגברת השלילה ולא לשם הפיכתה לחיוב נלהב. חיי מפלגות אינם נתונים לכלל האלגבראי שלפיו כפל שני מינוסים הוא פלוס.

בהתישבות... זאת, איפוא, ראיתה של מפלגת הפועלים המאוחדת את תפקידי התקופה הקרובה במעמד, במדינה ובצינות.

ואילו ראייתה של מפלגת פועלי ארץ-ישראל שונה, כמובן, בתכלית. „הפילוג חל למן הרגע שהחלו לראות בגופים כאלה (ההדגשה במקור, והכוונה לקיבוץ המאוחד) מרכז רעיוני מתחרה עם מפלגה המבקשת להיבנות מחוץ מראשו של אבק אדם (הדגשת המעי-תיק), החותרת להגשמת הצינות והסוציאליזם בדרך הריפורמיזם והמבוססת לא על פעולתם של קולקטיבי אנשים מאורגנים בתנועה הפוליטית והמקצועית בעיר ובכפר, אלא על פעולת הנציגות במוסד הפרלמנטארי, במשאומתן בינמפד לגתי ודיפלומאטי בינלאומי. והנה הנציגות הזאת ראתה בכוח העיקרי הבונה את הקולוניזציה הארץ-ישראלית ויוצר תוך כדי בניינה זו גם את היסודות הסוציאליסטיים — אינה כוח הסותר את ההישענות הזאת על אבק אדם, על האדם היחיד שאין חייץ בינו לבין נציגותו ושכל תפקידו הוא לסייע לאותה נציגות לתפוס את השליטון על-ידי הצבעות ומלחמת-בחירות... שתי התפיסות הללו שוב לא יכלו לדור בכפיפה פוליטית אחת — ומפלגת-המעמד הגדולה נח-פלגה“.

עכשיו נודע לנו איפוא מדוע פולגה מפלגת פועלי ארץ-ישראל. מפלגה היא הבונה הכל על הנציגות הפוליטית, על הדיפלומאטיה — ועל אבק אדם. וכדי שלא יטעה הקורא ויחשוב, כי פליסות-פה לפנינו, חוזר י. טבנקין על הגדרות אלו כחצי תריסר פעמים על פני חצי תריסר עמודים. עד שאתה מגיע לשיא ההגדרה הנשמעת כפסק-דין: „משום כך האידיאל שלה (כלומר, של מפלגת פועלי ארץ-ישראל) הוא הנתין (ההדגשה במקור), ומשום כך היא שואפת להיות כפלגה של נתינות וליצור מדינה של גתניים“.

ג

ההיסטוריוסופיה היא אחת החכמות החשובות, והיא תובעת דמיון יוצר ואינטואיציה; אך היא תובעת גם התאמה כלשהי בין ההסבר ההיסטורי ריוסופי לבין העובדות ההיסטוריות. איננו יודעים, מה יחשבו דורות באים, כאשר יקראו הגידה זו של מפלגת פועלי ארץ-ישראל בסי י. טבנקין: „אלה שטיפחו את אמונת-השוא שעל-ידי נציגות ושלטון בלבד אפשר, כביכול, להגשים את הצינות ואת הסוציאליזם“ אנשים חד-

להניח שהאיננו, כי התחומים שנקבעו לשם שינוי-פעולה נקבעו ולא לשם הקמת שני מחנות מזוינים.

ומן המפורסמות היא שהיחסים בתנועת הפועלים הבינלאומית בתקופתנו הם, לצערנו, במידה רבה פונקציה של היחסים בין המעצמות. נמצא שאם עכשיו יש לפתות „הצדקה“ טובה ייקטיבית למפלגיה של תנועת הפועלים הישראלי-לית — חזיון הפילוג המתמיד בתנועת הפועלים הבינלאומית, חזיון שהיה לחזון — הרי בתקופת טרם-נובמבר 1947 לא היתה גם הצדקה זו קיימת. היה קיים רק השוני בתביעות המדיניות הציניות, ומכיון שהתברר עכשיו, כי התביעות שהוצגו לעומת תביעת המדינה היהודית לאלתר לא היו אלא פרי שתי טעויות קולקטיביות שהתמזגו למשגה אחת, מתעוררת השאלה המרה, בשל מה הובא על תנועת הפועלים הארצישראלית אסון הפילוג. לברור שאלה מרה זו הוקדשו דברי י. טבנקין בשיחת חברים. הדברים נתפרסמו בחור-ברת גיד' של הירחון „לאחדות העבודה“.

ב

אכן י. טבנקין מקל על עצמו את המלאכה ביותר. וכך מצטיירת תמונתו: עומדים זה מול זה שני מחנות בתנועת הפועלים הצינית, המחנה האחד, המאוחד ב„מפלגת הפועלים המאוחדת“, נושא ומקיים מסורת המפלגות הפוליטיות של ציבור הפועלים בארץ, אלה אשר „היו בעיקר יצירתה של התישבות העובדת“, אנשי ההתישבות, יחד עם פועלי העיר, יסדו אותן, „כלר-מר — יצירת המפלגה היה חלק בלתי-נפרד משאר דברים שנעשו במסגרת התנועה, לא בתוקף רצון שכפו עליה אחרים — השלטון, החוק, המשטרה — אלא בתוקף זהכרה ההיסטורי שנתגלה ברצונו של כל אחד... היתה זאת תנועה שאמצעי-השפעתה וכוח-יצירתה לא הלכו בנתיבי המלחמה על השלטון המדיני, שהרי לא היא אלא מכשיר בלבד, היא כלי חשוב להגשמת העובדות שטון נבנתה אחר-כך מדינת-ישראל“. ואולם גם עכשיו, לאחר שהוקמה המדינה — „אלינא נשלה את עצמנו ונחשוב, כי המדינה הזאת כוחה כוחו המדיני של עס-ישראל, אין היא אלא מכשיר בלבד, היא כלי חשוב להגשמת הצינות בתהליך מזורז...“ „מכאן שתפקידיהם של הארגונים הקיבוציים — והוא הדין בשאר התנועות הקבוצתיות ובמושבי-העובדים — עודם לפניהם... נקודת-המרכז תהיה איפוא גם להבא

דוח הפילוג במפלגת פועלי ארץ-ישראל בערים. את תקומתה של סיעה אפוזיציונית בתל-אביב אשר ביקשה להעלות „קולקטיבי אנשים מאורגנים בתנועה המקצועית בעיר“ כתנועה מאורגנת וכגורם עצמאי בתוך מפלגת המעמד בעיר, וזוכרים עדיין מה עלה לו „קולקטיב מאורגן“ זה לאחר שמנהיגי „הסיעה הארצית“ פרשו עליו את הסוחר. לעת מיווגה של „התנועה לאחד דוח העבודה“ עם פועלי ציון שמאל, כבר לא נשארו מן האקטיבה העירונית של הסיעה לשער בר אלא שרידים מועטים. הקולקטיב המאורגן היה „אבק אדם“, ואין לומר שלא טיפחו אותו, את הקולקטיב המאורגן הזה. טפח טיפוחו אף הורוהו את הדרך בה ילך מקולקטיב מאורגן בתוך מפלגת המעמד אל פירוק אחדותו המדינית של מעמד הפועלים.

הוראת-דרך זו נמשכה שנים. תחלה דובר על ארגון לשם השגת הכרעה מפלגתית בשאלות מסוימות ומגדרות מראש; אחר-כך — על „התלכדות רעיונית“ שאין עמה דפוסי ארגוניים קבועים ומשמעת של סיעה; אחר-כך — על סיעה מחייבת; אחר-כך — על עזיבת מפלגת המעמד לשם השגת איחוד כולל; אחר-כך על קיום נפרד, ללא „איחוד הד-צדדי“ שיש בו כדי להרחיק את האיחוד הכולל; אחר-כך על „איחוד חד-צדדי“ כשלב ל„איחוד הכולל“; אחר-כך על „איחוד חד-צדדי“ לשמה, כי הפילוג המדיני של פועלי ארץ-ישראל הפך בינתיים לדבר מחויב-המציאות וצורך המהפכה הציונית והסוציאליטית, הישראלית והעולמית; ועכשיו, כידוע, כבר החלו נשמעים רמוזים, כי גם ההסתדרות „הגיעה לפרשת דרכים“, לשבחיו של אבק האדם בעיר יש לקבוע, כי כל שלב בדרך הזאת עלה במאמצי הסברה ונמשך חדשים רבים, ובכל שלב „גפלו חללים“ — נמצאו רבים שלא הסכימו ללכת בדרך הזאת עד הסוף. „אבק האדם“ נאבק קשה על אחדותו הציונית והסוציאליסטית של מעמד הפועלים היהודי בארץ-ישראל.

ד

ואולי ראוי בכל זאת לעמוד על סיבה של תפיסה זו של „אבק אדם, האדם היתיד שאין חיץ בינו לבין נציגותו ושכל תפקידו הוא לסייע לאותה נציגות לתפוס את השלטון על-ידי הצבעות ומלחמת בחירות“. מה טיבו של ה„חיץ“ הזה, שקיומו הופך „אבק-אדם“ ל„קולקטיבי אנשים מאורגנים?“ תנועת הפועלים בארץ-ישראל נעשתה תנועת המונים והמיספרים

יים כדור הזה אולי לא יראו את הדברים כפגעי עה במפלגת פועלי ארץ-ישראל, בהכרח יראו אותם כפגיעה באמת, ובראש ובראשונה כפגיעה באיש אשר אמר את הדברים האלה. לא מרובים הם המקרים בהיסטוריה שמפלגה אשר נלחמה להקמת מדינה — ולא רק כלפי חוץ הוטל עליה להלחם, אלא גם מבפנים, בפנים העם, ובעיקר בפנים תנועת הפועלים, — תדגיש בכל פעולה מפעולותיה ובכל דיבור מדיבוריה, הן תוך המלחמה להקמת המדינה ותוך הקמתה, את הכרתה, כי המדינה אינה אלא כלי להצלת העם ומסגרת פעילותה החפשית של תנועה מיישבת, של המורנים מתישבים ומיישבים אשר הם ורק הם יגשימו את התהליך ההיסטורי של הגשמת הציונות והסוציאליזם. אכן, מפלגת פועלי ארץ-ישראל החשיבה מאד את ערך המסגרת הזאת לגבי הסיוע לתהליך זה ואת ערך שבירחה של המסגרת הקודמת אשר כבלה אותו ואת הכרתה כי כל מסגרת פוליטית, ותהא הנוחה ביותר, זולת המדינה היהודית, תטיל בהכרח כבלים על התהליך הזה. הן זה ולא אחר היה תוכן הויכוח על „מדינה לאלתר“ או לא מדינה לאלתר: התוכל עוד פעילותם החפשית של מתישבים ומיישבים לבצע את התהליך הזה בקצב הנדרש בגזירת התקופה, אם לא תקום מדינה יהודית מיד, ונדמה שקצב העליה לאחר הקמת המדינה יחד עם בעיות היציאה מארצות רוחשות-ידידות ביותר אימתו את ראייתה של מפלגת פועלי ארץ-ישראל. העובדה שמפלגה זו תבעה מסגרת טבעית ונוחה לתוכן התנועתית — איך אפשר לפרשה כ„טיפוח אמונת שוא“ שהמסגרת תבוא במקום התוכן?

אך אין זו הנקודה היחידה בהרצאתו של י. טבנקין שבה מתנגשות ביניהן הכמת-היסטוריה וההיסטוריה עצמה. החבר י. טבנקין העלה בצורה בהירה למדי את הניגוד בין „קולקטיבי אנשים מאורגנים“ לבין אבק אדם. נניח לעצם ההגדרה וטוב-טעמה, גם היא אולי נאה מאד לביסוס ראייתם ההיסטורית הראטרופקטיבית של בני הדורות הבאים. היא עומדת בניגוד לכל אשר ידעו בני הדור הזה בתנועת הפועלים של ארץ-ישראל, והן יש מהם הזוכרים עדיין את תולדות התנועה החלוצית כפולין מלפני מלחמת העולם השנייה, את ההיאבקות המתמדת של קולקטיבים מאורגנים מבין יוצאי תנועות הנוער ואת העלאת ה„סתם-חלוץ“ כאידיאל מול תנועת נוער אשר ידעה למזג בתוכה את הזיקה לקיבוץ המאוחד עם הזיקה למפלגה. והן יש אנשים הזוכרים את חול-

מה, איפוא, החיץ, על יסוד מה ההבחנה בין „קולקטיב מאורגן“ לבין „אבק אדם“? י. טבנקין מתאר את מפלגת פועלי ארץ-ישראל באזני שומעיו כחטיבה אשר „האידיאל שלה הוא הנתין (ההדגשה של י. ט.), ומשום כך היא שואפת להיות מפלגה של נתינות וליצור מדינה של נתינים“. אם נקבל לצורך ריכוז זה, וויכוח זה בלבד, את אוצר-המונחים הזה, יש לומר, כי אחד ההבדלים המובהקים שבין הנתין ובין האזרח הנתין הוא היות הנתין נתון למרות טוטאלית אחת, במדיניות ובחברה, בחיי הכלכלה וחיי הרוח, בעוד שהאזרח נתון בכמה מסגרות ונפגש במסגרת הכוללת של המפלגה הפוליטית ושל המדינה עם אנשי המסגרות האחרות, כשווה עם שווים, על יסוד זכות הבחירה הישירה, ללא חייץ. ההתנגדות לחייץ, המשותפת לרוב המכריע של פועלי ארץ-ישראל, נובעת מרצונם להיות במפלגתם ובמדינתם אזרחים בני-חורין ולא נתינים של חטיבות בעלות שלשלת יוחסין, הקיימות בזכות אמונה שיש להן יעוד.

לאחר כשלון הדרך הפוליטית ותפיסת „הפיר לוג לשם איחוד כולל“ שבהם דגלה „הסיעה הארץ-צית“ לשעבר, רבה מאד הדאגה ל„חייץ“. על כן כה רבה היה הדאגה במועצת הקיבוץ הארצי לעתידות „הקולקטיביות הרעיונית“ של הקיבוץ בתוך מפלגת הפועלים המאוחדת. על כן מדבר י. טבנקין על „חלק המודה בערכו ובמקומו ההיסטורי, הפוליטי וההתישבותי של הקיבוץ“ המאוחד, אם כי קשה מאוד להבחין בין תפיר סמוך הוא את הערך והמקום ההיסטורי לבין תפיסת החלק האחר, הזרם הפוליטי השני שבקיר בוך המאוחד, וקשה לא פחות להבחין עכשיו בין ערכו ומקומו של הקיבוץ המאוחד לבין ערכם ומקומם של הקיבוץ הארצי וחבר הקבוצות.

כך נתגלגלו הדברים — במדרון. הדרך אשר החלה בהקמת חייץ בתוך מפלגת פועלי ארץ-ישראל ובתוך תנועת הפועלים סופה שהביאה לידי מאמצים רעיוניים קשים לשמור על החיץ, החיץ לשמו.

הגדולים קובעים את משמעותם של מושגים בכל חלק מציבור הפועלים. הכעיה של מילוי תפקידים צבוריים כבר יצאה מגדר אידיאולוגיה ונכנסה לגדר סוציולוגיה גם בתנועה הקבוצתית. גם שם געשית העסקנות הפוליטית והנציגות הפוליטית בתוקף החיפה הגדל של התנועה, לענף עבודה שיש לו נושא קבוע למדי, והחבר י. טבנקין מבסס את זכות המנהיגות של החייץ אשר רק בגללו הופך „אבק האדם“ ל„קולקטיב אנשים מאורגנים“ לא על הכרעתם הדמוקרטית של חברי הקולקטיב, במנותו את ארבעת הכוחות אשר יסדו את מפלגת הפועלים המאוחדת הוא מזכיר ככוח ראשון את „הרוב בקיבוץ המאוחד (אגב: בעצם אין כאן ענין של רוב ומעוט; הכוונה היא לאותו חלק המודה בערכו ובמקומו ההיסטורי, הפוליטי וההתישבותי של הקיבוץ)“. ואין זה מן הדברים הקלים להגיע עד הקר הדבר: ערך ומקום זה מה הם, כי בשעה שהחבר טבנקין מדבר על נושאי התוכן התנועתי וההתישבותי של המסגרת ששמה מדינת ישראל הוא נאלץ למנות עם „הארגונים הקיבוציים“ גם את „שאר התנועות הקבוצתיות“ ואף את מושב העובדים; וסוד גלוי הוא, כי העליה המספרית וההתפתחות המשקית והכלכלית של ההתישבות העובדת הקבוצתית כבר עשו לנחלת העבר את רוב ההבחנות האידיאולוגיות בין „קיבוץ פתוח“ ל„קיבוץ אורגאני“, בין קבוצה קטנה לבין קבוצה גדולה, בין „חקלאות בלבד“ לבין צירוף חקלאות וחרושת, נשאר, איפוא, חיץ שמקורו בהרגשת יעוד מיוחד, יעוד האואנגארד.

חטיבה מדינית שכזאת, חטיבה אואנגארדיסטית, אסור לה לשגות. עצם קיומה מבוסס על ההנחה שבעוד הציבור הגדול עלול לשגות, היא ורק היא מוכשרת להורות לרבים את הדרך הנכונה, ואולם החטיבה האואנגארדיסטית הזאת לא הצילה את הציבור הגדול של פועלי ארץ-ישראל משום משגה, להיפך, שיטותיה המיוזרות שלה במדיניות הציונית ולשם הקמת אחדותו המדינית הכוללת של מעמד הפועלים הארץ-ישראלי, כבר הוזמו עליידי המציאות. לשם